

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 163, GOD. X, BEOGRAD, UTORAK, 15. SEPTEMBAR 2015.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 20. oktobra

MIXER

Piše: Rigels Halili

MI, SINOVI NACIJE

Intelektualci kao generatori albanskih i srpskih nacionalnih ideja i programa

Ovaj rad je posvećen ulozi intelektualaca, posebno akademске elite, u procesu formiranja, očuvanja i primene nacionalnih ideja i političkih programa kod Albanaca i Srba. Fokusiraću se na dva dokumenta koja se, kako nastojim da pokažem, mogu posmatrati kao simboličke reprezentacije duge tradicije misli i ideja u srpskim i albanskim naučnim i intelektualnim krugovima. Ti dokumenti su: Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), koji se u javnosti pojavio 1986. godine, i mahom nepoznata Platforma za rešenje albanskog nacionalnog pitanja koju je Albanska akademija nauka (AAN) iznela 1998. godine.

Za one koji se bave raspadom komunističke Jugoslavije Memorandum SANU postao je jedna od onih zgodnih fraza, neka vrsta metafore koja sumira samu suštinu srpskog nacionalizma, početak puta koji je vodio u rat, razaranje zemlje i bezbrojne ljudske tragedije. A zapravo, vrlo često Memorandum se čak i ne citira, činjenice su isprevtane i sadržaj je pojednostavljen do besmisla. S druge strane, Platforma AAN nije tako poznata i koliko znam još nije bila predmet nijedne ozbiljne naučne analize. Stoga se čini prikladnim upoznati se detaljnije s pozadinom njenog nastanka i njenim sadržajem.

PLATFORMA ALBANSKE AKADEMIJE NAUKA

Platforma AAN, kao i Memorandum SANU, došla je na svet kao rezultat inicijative intelektualaca. Naravno, priprema ovog dokumenta bila je reakcija na događaje na susednom Kosovu. Ipak, kao što sugerise izveštaj Međunarodne krizne grupe, mogao je to biti i svestan pokušaj da se restaurira ugled Akademije, drastično narušen posle pada komunističkog režima u Albaniji (ICG, 2004, 11). Takva interpretacija se čini smislenom, uzevši u obzir da nova demokratska vlada nije pokazivala naročitu želju da finansira AAN, pošto ju je smatrala za uporište starog režima. Ali situacija se promenila kada je 1998. godine Socijalistička partija ponovo osvojila vlast, a nova vlada predložila novo Predsedništvo AAN. U intervjuu za nedeljnik *Klan*, Ylli Popa, predsedavajući Predsedništva AAN, objasnio je proces pripreme Platforme. Kada je Skupština AAN posle diskusije prihvatila prvu verziju, tekst su dobili i viđeniji intelektualci u Albaniji, Makedoniji i na Kosovu. Posle razmatranja njihovih primedbi i sugestija, objavljena je konačna verzija teksta, na albanskom, engleskom i francuskom jeziku (www.revistaklan.com/arshiv2/216/popa.asp). Važno je da se u Popinoj izjavi primeti naglašavanje sve-albanske diskusije o tekstu Platforme, koje podvlači ambiciju njenih autora da budu glas nacije.

Uprkos drugačijim okolnostima u kojima je Platforma napisana i objavljena, njen opšti ton i retorika veoma podsećaju na Memorandum. Već uvodni deo jasno pokazuje motive i ciljeve autora: to je dokument koji otkriva istinu o prošlosti, analizira sadašnjost i daje rešenja za budućnost. Vreme nastanka dokumenta je odlučujuće. Godine 1998. situacija na Kosovu i sudbina tamošnjih Albanaca su u centru pažnje autora. Ipak, kao i u slučaju Memoranduma SANU, čini se da je Kosovo samo prolog za razmatranje sudbine čitave nacije. Za razliku od svojih srpskih kolega, albanski autori počinju sa istorijom. Začetke albanskog nacionalnog pokreta, iz doba „osmanske okupacije“, pozicioniraju kao gotovo istovremene sa srpskim i grčkim nacionalnim programima, *Načertanijem* i *Velikom idejom* (Megali Idea). Važno je primetiti ovo naglašavanje hronologije pojavljivanja nacionalnih programa, jer se ona suprotstavlja često iznošenoj tezi da albanski nacionalizam dolazi kasno u odnosu na ostale balkanske programe. Kao podrška ovakvom stavu, navode se citati nekoliko evropskih putopisaca tog doba, koje autori Platforme tretiraju kao objektivne po definiciji. Opisujući zemlje nastanjene albanskim življem, oni Albance nazivaju „potomcima starih Ilira“ koji u ovim zemljama „borave još od pradavnih vremena“ (Platforma, 1998, 6). Na ovakvoj osnovi autori Platforme iscrtavaju jasne granice takozvanog geografskog prostora koji naseljavaju Albanci. Granica ide južno od Niša prema Leskovcu i Vranju, onda prema Kumanovu, Prilepu i Bitolju, skreće na zapad prema Janjini i

MIXER

Rigels Halili: Mi, sinovi nacije

antiCEMENT

Dalibor Plečić: Svakodnevnica horor priče

ARMATURA

Adriana Sabo: Kad su žene postale oficiri

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić: Rane Luke Meštrevića

Branko Jovanović: Ništa ne znam o
Miši Stanisavljeviću

centralna ideja političkog programa albanskog nacionalnog pokreta iz 19. veka, inkluzija 4 otomanska vilajeta – Kosova, Iškodra, Manastir i Yania – sa pretežno albanskim stanovništvom u jedan, autonomni Albanski vilajet.¹ Ali autori odlaze dalje u svojoj interpretaciji, povezujući teritoriju kosovskog vilajeta sa ilirskom provincijom Dardanijom a janjinski vilajet sa Epirom. Tako se uspostavlja linija ilirsko-albanskog kontinuiteta na ovim teritorijama, što političke planove Srba i Grka i njihovo polaganje istorijskog prava na ove zemlje čini besmislenim (ibid, 7).

Već iz prvih redova postaje očigledno da Platforma rekapitulizuje osnovne linije zvanične albanske istoriografije o prelazu

19. u 20. vek i da se polemički postavlja prema tvrdnjama i/ili interpretacijama dominantnim u srpskoj i grčkoj historiografiji. Neki od autora Platforme, neimenovani, bili su upravo oni istoričari koji su pokretali te polemike i u njima učestvovali, različitim kanalima i na različite načine. Ali još je značajnija činjenica da su „srpski“ i „grčki“ protivnici takođe bezimeno, svrstani u jednu kategoriju, homogenizovani kao „drugi“, oni koji poriču „naša prava“. U ovom smislu Platforma ponovo pokazuje izuzetnu sličnost sa logikom koja stoji iza Memoranduma SANU. Tako je, prema autorima Platforme, srpska ekspanzija prema Kosovu i severnoj Albaniji bila rezultat imperijalističkog zahteva da se izbije na Jadransko more. Poreklo takvih težnji oni nalaze još u *Načertaniju*, ali ne citiraju nijedan odlomak iz tog dokumenta. Umesto toga, oni označavaju kao neistinite tvrdnje „beogradskih nacionalističkih krugova“ koji poriču ilirsko poreklo Albanaca da bi time porekli i prisustvo i autohtonost Albanaca na Kosovu. Dalje, autori označavaju Veliku seobu Srba 1689/1690 kao istorijsku izmišljotinu. Nazivaju apsurdnim srpske tvrdnje da su albanski muslimani u pokrajini sarađivali sa otomanskim vlastima ili namerno uništavali srpske manastire. Istina je upravo suprotna, naglašavaju oni, albanske porodice su istorijski bile čuvari srpskih manastira. Nasuprot tome, zaključuju autori, srpski srednjovekovni vladari koji su „okupirali Kosovo“ uništili su svaki spomenik drevne albanske kulture i religije (ibid, 7-8).

Kosovo je uvek bilo centar albanskog otpora Turcima, nastavljaju autori. Navode katoličkog nadbiskupa Pjetëra Bogdanija kao organizatora ustanka iz 1689. godine, ali odmah dodaju da se nisu samo katolici borili protiv Turaka, već i muslimani, kao što je bio

↑ Boris Čelar: Prijedlog za spomenik antifašizmu, FALU festival, Šibenik, septembar 2015.

završava se u Prevezi. Treba napomenuti da autori koriste isključivo albanske oblike ovih imena, npr. Shkup a ne Skoplje, Manastir a ne Bitola, Janina a ne Ioannina. Ova tendencija se naročito pokazuje u upotrebi oblika Kosova a ne Kosovo u čitavom dokumentu. Ovo nije samo semantički, već pre svega politički izbor, jer se isti oblik upotrebljava i u engleskom prevodu Platforme. Uzgred, ovo dobro korespondira sa upotrebom oblika „Kosovo i Metohija“ u engleskom prevodu Memoranduma SANU. Autori Platforme uvažavaju činjenicu da na ovoj teritoriji istorijski nisu živeli samo Albanci, ali prateći liniju zvanične istoriografije u komunističkoj Albaniji posle Drugog svetskog rata naglašavaju da su ne-albanske zajednice bile tek „manjinska ostrva na otvorenom albanskom moru“ (ibid, 6). U dokumentu se ponavlja

III

amneziju u koju zapada ovdašnje društvo, i na njih najčešće za- boravimo kada je u pitanju status žena u vojsci, kojih, kako se danas najčešće naglašava, „ima sve više“.

Dakle, ideja da žena može raditi u vojsci, u Srbiji više nije novost, a jedan od razloga za ovo (ipak ne apsolutno) prihvatanje leži i u činjenici da se patrijarhalni ideološki poredak – potpomognut, dakako, liberalnim diskursom koji je i zaslužan za stupanje žena u ovu oblast – „prilagodio“ i ovoj novotariji, pronašavši u svojim okvirima adekvatno mesto za žene koje požele da iskorače iz svoje dobro poznate, „prirodne“ uloge supruge i majke.

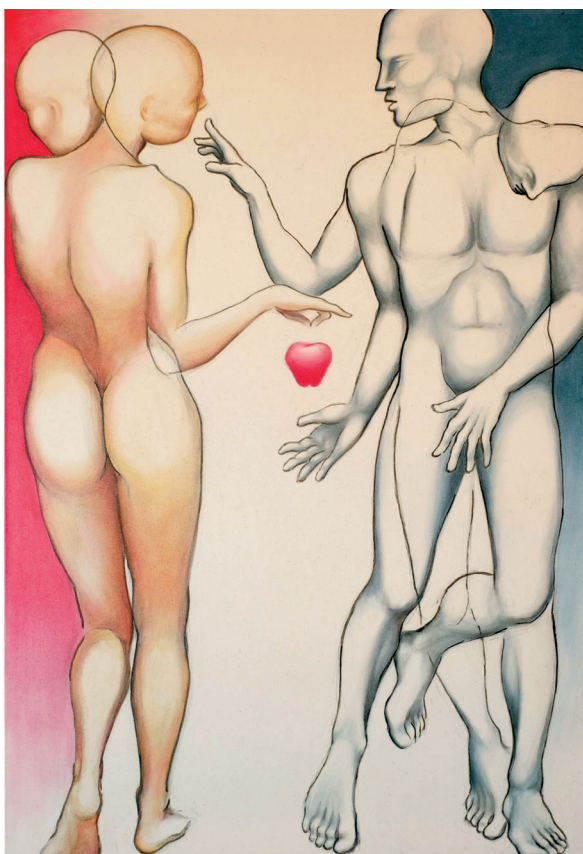
ONA DA BRANI, ALI I DA RAĐA

U aktuelnim javnim diskursima u Srbiji, činjenica da se žene pri- maju u vojsku, ali i da su ove godine najbolje među mladim ofi- cirima/oficirkama, iskorišćena je i kao svojevrsan dokaz o „na- prednosti“ i „prosvetčenosti“ državnih institucija, a posebno voj- ske. Tako u ovom trenutku, kada smo oduševljeni/e sopstvenom humanošću prema izbeglicama sa Bliskog Istoka, isticanje či- njenice da su u ovoj generaciji mladih nada VA najuspešnije tri mlade žene, čini se, dolazi kao idealna „dopuna“ slici progresiv- ne Srbije koja se na svim frontovima bori za prava manjina i rav- nopравnost svih njenih građana, bez obzira na rod, rasu, seksu- alno opredeljenje itd. Realnost (ona koja se tiče položaja žena u vojsci, a ne humanosti prema izbeglicama) se ipak čini mnogo drugačijom, a izbor karijere u okviru Vojске Srbije, teško može tumačiti kao znak ženske emancipacije – premda sama činjeni- ca da izbor postoji jeste rezultat borbe za prava žena.

Dozvoljavanje pripadnicama lepšeg pola da stupe u vojnu slu- žbu, a koje se u zapadnim zemljama desilo mnogo ranije nego na ovim prostorima, naime, jeste – pojednostavljeno rečeno – rezultat svojevrsnog obrta u (neo)liberalnom diskursu koji pro- moviše slobodu i jednakost, a koji je, upravo zahvaljujući tim vrednostima, u ženama pronašao novu radnu snagu. Kako je pi- sala i Nensi Frejžer (Nancy Fraser), kapitalizam je „u okrutnom obrtu sudbine“ iskoristio feminističke zahteve za pravom žena na jednake plate i slobodan izbor zanimanja, kako bi „stekao“

saveznice – žene koje, boreći se za „slobodu“ da budu jednake sa muškarcima, zapravo podupiru sistem utemeljen na njihovoj inferiornosti. Kada je u pitanju kontekst Srbije, čini se da su pri- marni razlozi za odluku žena da stupe u vojsku ekonomske, a za- tim i „moralne“ prirode, budući da takav izbor obezbeđuje po- sao po završetku školovanja ali i izvestan prestiž u društvu koje je uvek veličalo ratnički duh pojedinaca. Kako je istakla jedna od najboljih u ovoj generaciji mladih oficira, odlučila se za stu- dije na Vojnoj Akademiji jer ova institucija obezbeđuje najkvali- tetnije obrazovanje, sigurnu budućnost, ali i zato što je vojni poziv tradicija u njenoj porodici. U tom smislu, ulazak žene u jednu potpuno maskulinu oblast kakva je vojska, iziskuje izve- sno „prevazilaženje“ inferiornosti koju joj pripisuje društvo – što je čin za pohvalu – ali istovremeno od nje zahteva i ostanak u okvirima granica tradicionalne ženstvenosti (i inferiornosti). Ili, pojednostavljeno rečeno: „lepo je što si dokazala da možeš sve što i tvoje muške kolege, ali se sada vrati na mesto koje ti propisuje patrijarhalno društvo (po mogućstvu, rodi snažne si- nove koji će da za tebe ratuju)“. Odnosno, dobro je znati da, u slučaju nedostatka muških naslednika koji bi nastavili porodič- nu tradiciju i žena može da „uskoči“, ali se takav izuzetak može desiti samo pod sasvim određenim okolnostima.

Tako je i trima najboljim oficirkama Vojna Akademija „ponudi- la“ upravo ovakav kompromis: premda jesu prošle kroz rigoroznu vojnu obuku, ipak su se opredelile za finansijski smer, te će, ka- ko na primer piše „Blic“, uprkos činjenici da umeju da rukuju ra- znolikim ubojitim oružjem, svoje karijere nastaviti u finansijskoj službi VS. To će im, dakako, omogućiti i da se u potpunosti ostva- re kao žene u ulozi supruge i majke i time dokažu svoju moralnu ispravnost koja je mogla da bude dovedena u pitanje željom da se – odabirom vojne karijere – postave u ulogu muškarca koja im „po prirodi stvari“ ne pripada. Time je tradicionalni, patrijarhal- ni poredak očuvan, ali je donekle „osavremenjen“ kako bi Srbija ostala u korak sa vremenom i pokazala da je – svakako samo na papiru – raskrstila sa „nazadnim“ idejama kakve su podela po- slova na muške i ženske ■

→ AenaON (Perpetual), autorka: Chrsanthly Palantza ↓

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika utoke

Piše: Predrag Lucić

RANE LUKE MEŠTREVIĆA

Song za vodvilj po istoimenom romanu Mirka Kovača

Nagradu Glišić žiri, majko,
Dade mi pa mi uze,
SUBNOR mi prijeto, srdit je jako,
Ta knjiga vrijedi čuze.

Na crnoj listi Meštrević Luka,
Priče mi guta noć,
Digla se na me motika, kuka,
Udbaš iz knjige na vrata će mi doć.

Rane, rane Luke Meštrevića
Kako da prebolim,
Kako da ga pišem, majko,
Kad ga SUBNOR živa hoće,
Kad mu svako rane soli,
A on boli ne zna da odoli?

SUBNOR-u da li po volji nije
Glavni lik u Partiji –
Kopilan što ga pop Grigorije
Sprči igumaniji?

Misli li SUBNOR pokojnog ujku
Da sam poštedit trebo?
Ubio ja sam Meštrević Luku,
Jer mi je sestru jebo.

Rane, rane Luke Meštrevića
Kako da prebolim,
Da l' da oživim ga, majko,
Pa da makar na umoru
Kresne sestru i SUBNOR-u,
Komitetu i svakom cenzoru? ■

Piše: Branko Jovanović

NIŠTA NE ZNAM O MIŠI STANISAVLJEVIĆU

Ništa ne znam o Miši Stanislavljeviću
Bili u istom razredu
A ništa ne znam o Miši Stanislavljeviću
Kada je pisao o mravljim šapama
I kada nisu umeli da ga ocene
Ništa nisam saznao o Miši Stanislavljeviću

Bilo je pesnika i iz ovog kraja
Da li su oni znali nešto više
Da li su se zabavili sinekurama
Ništa o Miši Stanislavljeviću
Da nešto kažu
I akademici ...
Ovako
Ništa o Miši Stanislavljeviću

Da sam ga sreo kad je trebalo
Zastao bih kraj njegove tezge u Bulevaru
I saznao bih nešto
Ili bih tražio bilje i korenje s njim
I znao bih nešto o Miši Stanislavljeviću
Život bi mi se promenio, ali kako?
Ovako
Ništa ne znam o Miši Stanislavljeviću

Kada sam čuo da je umro, jer
Ništa ne znam o Miši Stanislavljeviću
Pročitam na sajtu Ovčaru i druge pesme
Pristupačne bez para i davanja svoje adrese mejla
Vidim da ih je, ne znajući, čupao iz mog srca
A ne znam ništa o Miši Stanislavljeviću

Bilo je utehe u devedesetim
I Kovačevića i Lečića ali
Ništa o Miši Stanislavljeviću
Zbacio je maske svima i bacio ih u blato
Nije se čulo od pučanstva

Da li je čitao svoje stihove nekome
I da li je imao glas za to (jedva mu se sećam glasa)
A ako nije, ne pomažu tu glumci i recitatori
Moraš kao Stevan glasom da protreseš zemlju
Možda, da ih je Stevan čitao
Planine bi se pomerile
Znao bih nešto o Miši Stanislavljeviću

Kada je pisao da umire kao pas
Živeo sam kao pas
A sada kad nije umro
Živim kao pas
U raskrinkanim ostacima otpacima

Ne mogu da čitam sabrana dela i ostalo
Ne znam na šta bih naišao,
Na svoje neke delove organizma
(Pa bi mi se srušila konstrukcija života),
Na neku svoju provaliju
Bolje da ništa ne znam o Miši Stanislavljeviću